ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement — 1995 m. vasario mėn. 11 d. / February 11, 1995 — Nr. 29(6)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Skėtis, kepurė ir kalendoriai

Negaliu atsidžiaugti lietingu sekmadieniu. Pas mus, Pietų Kalifornijoje, lietus yra retas svečias. Dažnai oro pranešėjai vis šneka ir šneka apie debesų telkinius virš vandenyno. Sako: rytoj lis. Ateina rytojus, žvilgteriu pro langą, juokiasi žydras dangus, tikriausiai iš prognostikų. Debesys tik krašteliu mandagiai paglosto Švento Gabrieliaus kalnyną. Slėnyje — nė lašo.

Bet šį sekmadienį lyja. Lijo ir vakar, ir prieš kelias dienas. Esu patenkintas. Išeinu pasivaikščioti. Noriu visiems parodyti savo lietsargį. Tai turbūt spalvingiausias skėtis Santa Monikoje. Dryžuotas įvairiomis spalvomis: juoda, pilka, mėlyna, bordo, ruda, žalsva, rusva ir panašiai. Eidamas retkarčiais pasuku šios spalvų karuselės kotą. Matau: kiti žmonės daugiausia laiko juodus skėčius, niūriai liūdnus. O mano štai linksmas. Prisipažinsiu, prieš kelis metus nupirkau jį kiemo turgelyje, beveik naują — už vieną dolerį.

* * *

Negaliu atsidžiaugti ir savo mėlyna kepure, kurios medžiaga blizga kaip kiniečių šilkas. Tai mano mėgstamiausia kepurė. Nenustebkite — nupirkau ją „99 centų" parduotuvėje. Buvo pati paskutinė. Koks laimikis! Dabar man jos pavydi keli kaimynai ir prašo, jei vėl bus, kad nupirkčiau ir jiems.

Priekyje virš snapelio nebuvo jokio ženklo, nei užrašo. Nūdien gi visų kepurės turi kokią nors ypatingą puošmeną. Toptelėjo įstabi mintis — prisegti kad ir ženkliuką. Pasiknisau stalčiuje, kur guli įvairūs iš lietuvių gauti ženklai. Bet jų smeigtukai prasti. Lūžta. Tad pritvirtinau seniai nenešiotą auksinį liūtą raudonu dugne. Kaip gražu! Buvau jį gavęs iš vienos alaus gamyklos prekijo. Kaip žymenį man, pagyrusiam jų alaus skonį. Šiandien šio alaus niekur nerandu.

Taigi herbu papuošiau savo mėlyną kepurę. Mano galvelė atrodo karališkai. Šiandien Paviljono supermarkete, kai pirkau sekmadieninį laikraštį ir pieną, daili žvali kasininkė, įsižiūrėjusi į karūnuotą liūtą, paklausė: „Iš kur jūs kilęs?" Iš karto neatsakiau. Ji ir vėl klustelėjo. Tada aš jos paklausiau: „Ar žinote karaliją prie Baltijos jūros?" Atsakė: „Kažką girdėjau apie Baltiją Europoje." „Tai aš ir esu iš tos karalystės. Ten liūtų nėra, bet daug kas karališkai maukia alų ir jaučiasi esąs bajorų kilmės."

Mergina, lyg kažką supratusi ar nesupratusi, nusijuokė.

* * *

Nauji metai įsibėgėjo, o aš dar vis neapsisprendžiu, ką turiu daryti su aibe sieninių kalendorių. Iš kur šitokia kalendorių mada?! Anksčiau, kai buvau jaunesnis, jų iš nieko negaudavau, išskyrus patikimą „Draugo" sieninį. O dabar, kai norėtųsi gyventi be jokio skubančias dienas primenančio objekto, per prieškalėdinius mėnesius kalendoriai plūdo iš visų pusių. Ir visi savaip gražūs, įdomūs, apšviečiantys, kas mėnesį su skirtingu vaizdu. Verti pakabinimo.

Ak, jeigu turėčiau didoką, dar tuščią be paveikslų sieną, tai dėl šventos ramybės pakabinčiau visus. Išeitų gana originalus kolažas. Iš vieno kalendoriaus paveikslų širdį virkdytų didelės šuniukų ir katinėlių akys, iš kito — drėgni snukučiai ar iškišti liežuviai. Ištikimų žmogaus draugų fizionomijos. Iš trečio žvelgtų įvairių žvėrių, paukščių poros, tarsi iš Nojaus laivo langų. Ketvirtame kas mėnesį žydėtų žavingos regėtos ir neregėtos gėlės, kad ir Afrikos žibuoklės ar barzdoti irisai (vilkdalgiai), ir primintų R.M. Rilkės sonetą „Siehe die Blumen, diese dem Irdischen treuen" (prastai išvertus: Pažvelk į gėles, tokias ištikimas žemei).

Štai penktame kalendoriuje matyčiau luošų dailininkų nulietas akvareles. Iš šešto, dukrelės padovanoto, trykštų aitrūs Van Gogh'o šedevrai. Su septinto paveikslais kas mėnesį būčiau New York'e. Aštuntame gėrėčiausi Algimanto Kezio Čikagos geometrine estetika. Devinto spalvotos nuotraukos mane bent iš tolo praturtintų neapsakomu grožiu, plytinčiu Kanados „Rocky" kalnynų gamtovaizdžiuose. Kokia vis dėlto tyrai iškilminga yra šiaurietiška erdvė. Kiek ten poezijos.

O dešimtas būtų susimąstymas apie viską — žmones, gyvulius, artimus ir tolimus miestus, jūrą, kalnus ir ežerus, apie tėvynę Lietuvą, aplamai, apie gyvenimą, kuris gali būti tikrai mielas, jei į tave protarpiais pažvelgia mylinčios ar bent suprantančios akys. Tai minčių kalendorius su mylinčiomis akimis.

Pranas Visvydas

Vytautas Mačernis — ieškovas ir ieškomasis

JULIUS KELERAS

Spėju: turbūt ir Vytautas Mačernis anos lemtingos 1944 m. spalio 7 d. išvakarėse būtų atsisakęs emigruoti, kaip tą padarė Vaclav Havel 1970-ųjų rugsėjį, vieną dieną prieš jį suimant. Pokalbio, užfiksuoto magnetofono įraše, metu, vos vienai dienai prieš areštą, jam pranešama, jog daugelis čekų rašytojų rengiasi palikti Čekoslovakiją. Į tai jis atsako, jog „esąs čekų rašytoju — juo ir liksiąs". Havel'as taipgi sutiko, kad rašytojas emigrantas negalėtų vystytis taip, kaip tėvynėje; pasak Havel'o, pasitraukusiojo Milan Kundera požiūriuose ir filosofijoje esama kažko, kas „nečekiška". Be abejonės, egzilis deformuoja tapatybę, versdamas sutikti naujas ir visiškai svetimas aplinkybes, tačiau ar ne panašiai mes pereiname iš dienos į dieną, virsdami kitais nei buvome vakar, prieš savaitę, prieš dešimt metų. Ar visuomet tas tapsmas kitu „aš" yra natūralus, nepadiktuotas staiga pasikeitusių vidinių ar išorinių sąlygų?

Vytauto Mačernio lemtis nenuvedė į prancūzų, anglų ar amerikiečių DP zonas kaip Kazio Bradūno, Alfonso Nykos-Nyliūno, Henriko Nagio, tačiau, deja, ir neišsaugojo jo Lietuvoje, kaip Eugenijaus Matuzevičiaus, Vinco Mykolaičio Putino. Jo kelionė tačiau nesibaigė 1944 m. spalio 7 d. įvažiuojant į Žemaičių Kalvariją. Tiksliau, baigėsi žemiškosios kalvarijos; poetas, kaip turbūt tobuliausias kartos lūkesčių išsipildymas, pats tapo poetiniu „Žemės" antologijos, pasirodžiusios 1951 metais, simboliu. Galima būtų sakyti, jog veržliausi ir gabiausi kartos poetai — Vytauto Mačernio bičiuliai ar geri pažįstami — įtraukė savon „žemininkų" draugijon ji kaip kelrodį, mediumą, gal net kaip Mokytoją. Nežinau, ar teisinga ir tikslinga vadinti ji „žemininku", be jo paties valios; greičiau jau žemininkų kartos, kuriai priklausytų visai nemenkas būrelis, atstovu. Literatūros proceso klasifikatoriai gal nustatys, įvertins ir aprašys tiksliau. Žymiai svarbiau nebevartoti stereotipų, kurie, nei koralų rifai uolas, apipina klasikų tekstus ir blukina atradimo džiaugsmą. Ką reiškia, tarkim, posakis, kad Mačernis filosofinis arba tragiškas poetas? Ir viena, ir kita tėra patogios, bet visai nieko neatskleidžiančios klišės arba bent jau labai netikslūs apibūdinimai, kurių, nemoralizuojant ir pirštu negrasant, turėtų vengti profesionali, jei tokios dar esama, literatūros kritika.

* * *

Troškulys, nerimas, kančia — tai vis skirtingi pažinimo instrumentai, manipuliavimą kuriais galima stebėti jau nuo pat pirmųjų, ankstyvųjų Vytauto Mačernio tekstų, kuriuose jau siekiama iškelti sau egzistencijos esmės problemą. Antra vertus, atrodo, neretai pasitenkinama vien tokia problemos formuluote — „Ir klausiu vis savęs: kas tu, kas tu?" (*Knygnešys*, 1989 Nr. 9, pp. 20-22), nemėginant jos spręsti ar kitaip einant originalesne jos interpretavimo linkme. Ypač tas pasakytina apie tekstus, parašytus 1937–1940 metais, demonstruojančius Mačernį kaip lietuviškojo simbolizmo lyrikos situacijų sintetintoją (eilėraštis „Miražas": dykuma, keleivis, einantis per dykumą, nykus šešėlis, nešantis juodą karstą, etc.), bandantį atgyvinti abstraktoką simbolistinę leksiką, nelanksčią sintaksę, ganėtinai uždarą įvaizdžių ir poetinės frazeologijos sferą, sušildyti putiniškąją „viršūnių-gelmių" situaciją, kurią Mačernis persemantizuoja. Tuo požiūriu svarbus būtų eilėraštis „Saulės lankas", vienas neseniai atrastų ankstyvųjų Mačernio tekstų, kuriame jau akivaizdūs būsimo jo poetinio pasaulio požymiai — valinga savigrauža, siekiant tobulumo ir podraug noro pademonstruoti publikai savo kentėjimą, geismas pažinti ir podraug geismas ieškoti ten, kur negali būti jokio patenkinančio atsakymo:

Kiekvieną rytą Viešpaties didžioji saulė
Nauja gyvybe budina mane
Ir, spinduliais bepuošdama pasaulį,
Išlenkia lanką erdvėje.

Ir aš turiu įtempt šį saulės lanką
Nauju vis ilgesiu, kančia
Ir siųst į gilų, erdvų dangų
Naujas troškimo vilyčias.
O jos... o jos, erdvėj neradę nieko,
Sugrįžta žemėn į mane,
Širdy tvyrot įsmigę lieka.

O aš, kaip saulė vėl naujam lanke,
Vis tiek tempiu dienų stygas
ir vėl siunčiu troškimų vilyčias...
„Saulės lankas"

Besikristalizuojant susivokiančiajam „aš", subjektui atsiduriant refleksijoje, „aš" — praeitis, kuomet nusikratoma pernelyg akivaizdžių kontrastų, moralinės įtampos ir naivaus poetizavimo, nusimetamas, arba tikriau, beveik nusimetamas drauge su egzotiškumo dangalu. Beje, egzotinį vaizdyną galima būti sieti ir su futuristine tradicija — tą patvirtina ir gausiai ankstyvojoje lyrikoje žydinčios vosilkos, tipiška lietuviško sodžiaus augmenija, peizažas, dar neįgijęs mačerniškos dimensijos, bendras ir Bernardo Brazdžionio, ir Fausto Kiršos lyrikoje:

Oi tu, ieva, ieva, mirksnius
lingavai —
Nulingavo metai ir kasmet žiedai.

Vytautas Mačernis 1939–1940 mokslo metais su studentų ateitininkų meno draugijos „Šatrijos" kepuraite.

Ant šakos gegutė kvepiančiuos
žieduos
Iškukavo audrą — daug ką
iškukuos.
Iškukuos tau vėliai pakaruoklius
tuos,
Kaip tai buvo metuos
devynioliktuos...

(Faustas Kirša, 1937)

Iš giesmės pavasario žilvyčių,
Iš bitelių dobiluos dūzgimo
Saulės veido, akių lino žiedo
Nežinoma siela buvo gimus.

(Bernardas Brazdžionis, 1933)

Baltos baltos snaigėm lyg
kasnykais pievos
Iš melsvųjų tolių mėlynais dažais.
O kad taip ateitų šičia geras
Dievas
Su mažais berniukais vieškeliuos
pažaist.

(Vytautas Mačernis, 1937)

Pastoralinio lietuviškojo dainiškumo elementai ir simboliai aiškiai nebepatenkina sąmoningojo Mačernio — kūrėjo. Trokšdamas „Kalnų pasiilgimo" (vieno 1939 metų, tam tikra prasme — ribinio, eilėraščio pavadinimas), jis be abejonės, skaito Brazdžionio „Ženklus ir stebuklus", greičiausiai iš ten perimdamas Dievo, Viešpaties ir Kristaus simbolius, kuriais ne tiek manifestuojama religinė meilė (kaip Brazdžionio lyrikoje), kiek pažymima savęs pažinimo trauka ir ilgesys transcendencijos, nežinomybių erdvės, idealų srities, kuri įgis regimas formas „Sonetuose" ir „Vizijose". Transcendencija, metafizinis išgyvenimas, niekad nepatenkinantis pažinimo alkis yra tikrasis jo svajonių ir paieškų Dievas. Užtat brandesnėje Mačernio lyrikoje, atrodytų, negalėjo atsirasti dažniau naudojamų biblinių motyvų ar slinkčių. Mačernis siekia universalesnių simbolių, būdingų ne vienai konfesijai, bet apskritai žmonijos kultūrai. Antra vertus, subjekto religingumas yra viena iš kaukių, mėgiamų ankstyvojo Mačernio:

Mes parašysim, Kristau, Tau ši
menką laišką,
Žodžius gražiausius iš pačios
širdies.
(„Laiškas Kristui", 1937)

Mačernio religinis jausmas, tiksliau subjekto tikėjimas, yra gerokai arčiau šv. Augustino nei Brazdžionio ar kitų religinių lietuvių poetų tikėjimo. Šv. Augustinas savo *Išpažintyse* aprašo savo siekimą nuo antikos idealų naujo pirmųjų krikščionių tikėjimo link, kuris, atrodė, būsiantis naujų dvasiniu startu, ieškant būties, atgimstančios per meilę, o ne per dogmą, per gyvą plazdantį jausmą, o ne per teorinį žinojimą, pagoniškajam gyvenimui praradus savo dvasinę perspektyvą. Mačernio meilė Dievui — tai pastanga išreikšti savo dar neindividualų transcendencijos jausmą, pažinimo troškulį ir iš anksto nujaučiamą nusivylimą juo, pirmiausia empirika, bei meile, kurios subjektas — ankstyvuosiuose Mačernio tekstuose — nedramatizuoja. Eilėraštyje „Mergaitei" moralizuojama išėjusioji iš namų „ieškot ir rast":

Tu grįžk atgal į savo žemę
Ir prie darželio pailsėk,
Toksai šviesus dangus rytojų
gražų lemia...
Tokia šviesi žvaigždė...
(1938)

Meilės ieškojimo — neradimo motyvas pirmąsyk skambteli eilėraštyje „Ne ji", formaliosiom savybėm regimai pasiskolintam iš Edgar Alan Poe lyrikos, kurios įtaką Mačerniui pastebi kone visi svarbiausi poeto lyrikos tyrėjai

(Nukelta į 3 psl.)

1969 metais, minint Vytauto Mačernio 25 metų mirties sukaktį, ateitininkų meno draugija „Šatrija" Čikagoje, Jaunimo centre, surengė Dariaus Lapinsko sukurtą Mačernio „Vizijų" muzikinį spektaklį ir poeto rankraščių bei nuotraukų parodą.

Šiame numeryje:

Skėtis, kepurė ir kalendoriai • Vytauto Mačernio mirties 50 metų sukakčiai • Aleksandro Macijausko monografija „My Lithuania • Tikyba Lietuvos mokyklose (2) • Kazio Borutos 90-osioms gimimo metinėms • Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai • Los Angeles Dramos sambūrio „Klajojanti pėda • Tauros Underienės tapyba

Aleksandro Macijausko „My Lithuania"

ALGIMANTAS KEZYS

Peržiūrėjęs Thames and Hudson leidyklos išleistą Aleksandro Macijausko fotografijų albumą *My Lithuania*, pasigėrėjau ne tik gera jo poligrafija bei lietuvio fotomenininko prasiveržimu į tarptautinę plotmę (knygą sudarė Čekoslovakijoje gyvenantys fotomenotyrininkai Daniela Mrazkova ir Vladimir Remeš, fotografijos pasiskolintos iš garsiosios Paryžiaus Bibliotheque Nationale kolekcijos, išleido Thames and Hudson leidykla Londone ir New York'e, išspausdino Japonijoje duatono technika), bet ir nustebau, kodėl būtent Aleksandras Macijauskas užsitarnavo tokį tarptautinį dėmesį? Knygos tematika — paprasčių paprasčiausia: Lietuvos kaimo turgūs, veterinarijos klinikos, piliečių paradai Lietuvos miestų ir miestelių gatvėse. Knyga apie Lietuvą, bet joje nepasigirta jokiais istoriniais didžiūnais, kultūriniais ar politiniais krašto laimėjimais. Macijauskas parodo Lietuvos prasčiokėlius — paprastus kaimiečius, pardavinėjančius savo užaugintus paršiukus, teliukus, viščiukus bei žąsiukus, o veterinarijos klinikų serijoje — apmarintų arklių galvas, ant operacinių stalų ištemptus gyvulių kūnus.

Siužetinius elementus meno kūrinyje visuomet viršija stilistiniai, pagimdyti menininko individualybės. Ši individualybė apsprendžia ir meninio kūrinio unikalumą bei jo meninę vertę, iškeldama ji į „kitoniškumo" sferą. Macijauskas jau spėjo suformuoti savo stilistinius atributus. Jis yra akimirkos taiklus medžiotojas, akylus gyvenimo bruzdyno stebėtojas, na, ir neatskiriamas plačiakampio objektyvo draugas. Ir pačioje kukliausioje gyvenimo kertelėje šis fotomenininkas sustabdo „kitoniškumą", priverčia žiūrovą susimąstyti: „O kodėl aš to nepastebėjau?" Gal todėl, kad nebuvau įgudęs fotografuoti su 35 mm ar 28 mm lęšiu, o gal ir dėl to, kad stačiai nepamačiau, kas tame užkampyje buvo verta fotografuoti. Macijauskas ir atranda, ir sugeba meistriškai užfiksuoti savo siužetus jam būdingu būdu. Pagrindiniai Macijausko individualaus stiliaus elementai yra bent trys: jis turi savą, jam artimą siužetą, išlaiko kompozicinių elementų autentiškumą ir yra įgudęs gerai dirbti su pasirinktosiomis išraiškos priemonėmis.

Ar Macijauskas gali pretenduoti į „tautinio" stiliaus kūrėjų eiles? Ar yra menuose toks dalykas kaip „tautinis" stilius? Menas, sakoma, yra universalus, jo kalba prašoka tautų ir kontinentų sienas. Tarptautinį pripažinimą pasiekę menininkai dažnai vengia prisirišti prie kurio nors pasaulio kampelio, trokšta iš jo išsivaduoti kaip iš kokio „mirties taško", net atsisako savo tautinių ištakų vaizdavimo mene.

Bet yra išimčių. Menų istorijoje juk yra įrašytos tautiniam menui atstovaujančios etiketės: ispanų menas, musulmonų menas, indėnų, italų, graikų menas. Kodėl gi negalėtų būti ir lietuvių?

Sakoma, kad norint išlukštenti „lietuviškuosius" elementus mūsų menuose, negana aplankyti Lietuvos kaimo turgus, pašokti per prasčiokų vestuves ar pasijuokti iš studentų išdaigų per užgavėnes. Tačiau Macijausko knygoje pateikti pavyzdžiai pakankamai įtikina, jog kūrėjui prabilti aukštaisiais tonais progą suteikia ir „kuklieji" savojo kaimo ar krašto vaizdiniai. Savo knygoje autorius nekalba apie Lietuvą aplamai. Jis kalba apie *savo* Lietuvą. Kitu atveju jis būtų įdėjęs į knygą ir Vilniaus bokštų panoramas, išrikiuotų daugiabučių eiles bei Neringos kopas, kaip tai įprasta daryti reprezentaciniuose leidiniuose apie Lietuvą. Atrodo, kad šie siužetai jo netraukia. Pasirinkdamas, kas tikrai jam prie širdies, Macijauskas sugebėjo išlaikyti „autentiškumo" egzaminą ir todėl jam pavyko „parapijinę" temą padaryti universalia.

Tautiniam stiliui išvystyti reikėtų atrasti (greta tautinio siužeto) ir unikalius išraiškos būdus bei priemones, kaip kad yra kitur. Pavyzdžiui, musulmonų mene figūruoja jiems būdingas dekoratyvumas, rusų ikonose — aukso spalvingumas, indėnų mene — smėlio technika ir t.t. Lietuviai dar neatrado savų menoraiškos priemonių — juostos ir gintaras klesti ir kitur. Aleksandras Macijauskas, kaip ir Kristijonas Donelaitis, pajuto savo tautos autentiškąjį pulsą ten, kur daugelis nė nemanė jo užčiuopti. Ar Macijauskas, Donelaitis bei kiti, vaizduodami kaimo gyvenimą, sukūrė universalų meną bendra lietuviška tema, dar neskubėkime spręsti. Sakykime tik tiek, kad Lietuvos liaudyje atrasti perlai atskleidžia dalį to, ką pavadintume autentiškuoju lietuviškumu, kuris, patekęs į genialaus kūrėjo rankas, gali priartinti mūsų meną prie universalumo pilnąja to žodžio prasme. Taigi etnografinio lietuviškumo iliuzija turėtų drąsiau įsipilietinti greta kitų iliuzijų kaip teisėta universalaus meno reiškėja. Nors ji ir dvelkia parapijiškumu, bet kaip tik dėl to tūlam kūrėjui ji gali tapti pakopa į didįjį meną.

Kai kurie universalaus meno puoselėtojai nepripažįsta tautinių ištakų savo kūryboje. Neįžvelgia jų svarbos. Nesuvokia, kad nuo mažens į kūrėjo sąmonę įaugusios tautinės tradicijos gali tapti universaliomis, jas kūrybingai panaudojus. Nepajunta, kad tyčinis traukimasis nuo tautos šaknų, tradicijos, lyg nuo kokios pabaisos, veda meno kūrėją prie savojo „aš" netekimo (neva aukštesniųjų sferų labui) ir gali grėsti autentiškumo praradimu, be kurio joks menas nėra įmanomas.

Todėl visai nenuostabu, kad tarptautinį pripažinimą pirmiausia pelnė tie Lietuvos fotomenininkai (jų tarpe ir Macijauskas), kurie fotografavo jiems artimą aplinką — būtent Lietuvos kaimą, savąjį kiemą. Žolė galėjo atrodyti (kai kur ir buvo) žalesnė ta, kuri už tvoros. Tačiau šie menininkai suprato, kad svarbiau tai, kas šiapus. Macijauskas su savo vietinių siužetų vaizdais atvėrė platesniajam pasauliui nematyto krašto egzotiką. Jis parodė Lietuvą „kitokią" — suvargusią, svetimųjų nualintą, bet neparblokštą, atsilikusią, bet nepraradusią savo didingumo ir savigarbos. Pažangesnių kraštų žmonės net nežino, kokiais keliais ant stalo atsiranda žąsiena. Macijausko foto aparatas fiksuoja išdidžią žąsies pardavėją turguje (tą žąsį užaugino ji pati). Anam svetimšaliui tai įdomu, neįprasta, žavu. Lietuvos kasdienybė jam pavirto intriguojančiu objektu.

Tokios mintys man kilo, vartant puikiai išleistą Aleksandro Macijausko monografiją *My Lithuania* bei aplankius jo fotografijų parodą „Lietuvos kaimo turgūs", kuri neseniai buvo eksponuojama Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois. Nauja paroda, kurioje greta Macijausko dalyvauja aštuoni kiti Lietuvos fotomenininkai (Algimantas ir Mindaugas Černiauskai, Snieguolė Michelkevičiūtė, Romualdas Požerskis, Romualdas Rakauskas, Vaclovas Straukas, Antanas Sutkus ir Vytautas Ylevičius), atidaroma vasario 17 dieną DuPage kolegijos Meno centro Gahlberg galerijoje (22nd St. & Park Blvd., Glen Ellyn, Illinois). Svečiavimasis, kurio metu bus Algimanto Kezio pašnekesys su skaidrėmis apie Lietuvos fotografiją, vyks vasario 23 dieną, ketvirtadienį, 4 val. p.p. Arts Center teatro salėje. Ši Lietuvos fotografijos paroda sutampa su Vasario 16-osios parodų ciklu, vykstančiu Čiurlionio galerijoje, Čikagoje, ir Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois.

Iš Aleksandro Macijausko fotografijų serijos „Kaimo turgūs".

Iš Aleksandro Macijausko fotografijų serijos „Eisenos" — kaimo laidotuvės.

Kaip dėstoma tikyba Lietuvos mokyklose

SESUO ONUTĖ MIKAILAITĖ

(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

Kas per žmonės, tie tikybos mokytojai?

Tikybos mokytojais dirba labai įvairūs žmonės: vieni jauni, kiti vyresnio amžiaus; yra ir vyrų, ir moterų — pasauliečių, kunigų ir vienuolių; ir profesijų jie įvairių — šiek tiek buvusių pedagogų, bet ir visokių kitų profesijų žmonių. Dirbantiems valstybinėse mokyklose atlyginimą moka valdžia. Kol kas jis labai nedidelis. Viena tikybos mokytoja prisipažįsta: „Aš savo menką atyginimą skaičiuoju ne mėnesiais, o dienomis, valandomis..."

Tiesa, tenka išgirsti nemažai prieštaringų nuomonių apie šiuos tikybos mokytojus ir jų dėstymą. Bebūnant Lietuvoje, tokio asmeniškai bent šiek tiek su jais susipažinti. Jų tarpe tikrai yra labai nuoširdžių, giliai vaikus ir jaunimą mylinčių žmonių, pasišventusių krikščioniškam auklėjimo darbui.

Kai kurie dabartiniai tikybos mokytojai vaikus katechizuodavo sovietmečio laikais. Viena tokių prisimena: „Priespaudos metais tikybos mokymas buvo slaptas. Mūsų parapijoje reikėjo slėptis ir nuo ateistų, ir nuo senuko klebono. Vaikus ruošdavau namuose. Jaunimas ir vaikai negalėjo dalyvauti procesijose — kunigas neleido. Teko su vaikais ir jaunimu važiuoti į kitą parapiją, kur kunigas buvo drąsus, nieko nebijojo, viešai raginо vaikus ir jaunimą dalyvauti Bažnyčios veikloje... Mokyklose vaikai buvo įbauginti, bijodavo. Mes mokydavomės užsirakinę duris. Vieną sykį atsitiko, kad durų neužsirakinom. Atėjo mokytoja surašyti akto, nes buvo draudžiama būrį vaikų bendrai ruošti sakramentams..."

Kita katechetė, buvusi pedagogė sovietinėje santvarkoje, gerai atmena, kaip mokyklose tikintys mokytojai būdavo persekiojami. Ji papasakojo tokį atsitikimą.

„Kai mirė mano vyras, atvažiavo vyro tėvai ir palaidojo su Bažnyčios ir kunigo palaiminimu. Siaubas. Mokyklos direktorius mane įskundė komunistų partijos komitetui. Mane tardė tris savaites reikalaudami, kad parašyčiau pareiškimą ir išeičiau iš darbo, nes gadinu vaikus ir netinkamai juos auklėju. Bet Šv. Dvasia suteikė jėgų ir ištvermės, kad galėjau ramiai iškęsti jų patyčias ir pajuoką. Aš jiems pasakiau:

— Jei aš ką taip jau bloga padariau, duokite mane į teismą ir atimkite iš manęs mokytojos diplomą, bet aš jokio pareiškimo nerašysiu..."

Prisiminus tokius išgyvenimus, dabartinė padėtis jai atrodo kur kas šviesesnė: „Esu patenkinta, kad dabar Lietuvoje, nors ir sunkiomis sąlygomis, bet turim laisvę. Mokyklose galime atvirai mokyti tikėjimo tiesas..."

Kitas mokytojas daro savo išvadas, kodėl valstybinėse mokyklose mažai teliko tikinčių mokytojų. „Kada vyresnės kartos mokytojai buvo arba išguiti iš mokyklų, arba išėjo pensijon, jų vietą užėmė jaunos kartos mokytojai, kurių tarpe nedaugelis buvo krikščioniškos mąstysenos žmonių. Tai mažai doros dvasios turinti karta, ateistinio auklėjimo karta — buvę pionieriai ir komjaunuoliai".

Kai kurie iš dabartinių tikybos mokytojų patys sėdėjo vidurinės mokyklos suole, kai 1967 metais mokiniai buvo verčiami atsakyti anketas apie religinę praktiką savo šeimose. Klausimai buvo tokie: Ar šeimoje yra religingų narių ir kas jie? Ar šeimos nariai lanko bažnyčią? Kada paskutinį kartą buvai išpažinties?... Tai prisiminusi mokytoja ir sako: „Tokie ir panašūs klausimai vertė mokinius išsisukinėti, rašyti netiesą, nes kitaip nukentės tėvai, o patiems bus užkirstas kelias siekti aukštesnio mokslo".

Mokyklose dėstantys tikybą žmonės labai nevienodi, tad sunku juos apibendrinti. Yra ir tokių, kurie anksčiau nepraktikuodavo religijos arba net buvo veiklūs komunistai. Kai kurie sakosi atsiverte, apsikrikštiję ir nori ką nors gero atlikti. Tačiau jie neišvengiamai kelia šiek tiek nepasitikėjimo kitų katechetų tarpe. Yra ir tokių, kuriems rūpi didesnis atlyginimas, nes mokykloje negali gauti pakankamai pamokų dėstyti — apsiima ir tikybą mokyti. Aplamai, mokytojų atlyginimai nedideli — sąlygojami išeito mokslo bei dėstomų pamokų skaičiaus. Vyskupų reikalavimas, kad norintieji dėstyti tikybą baigtų katechetams skir-

(Nukelta į 4 psl.)

Vaclovo Strauko nuotrauka „Paskutinė diena mokykloje".

Iš parodos „Vitality and Change in Lithuanian Photography", vyksiančios nuo vasario 17 iki kovo 19 dienos College of DuPage, Gahlberg Gallery Arts Centre, 22nd St. and Park Blvd., Glen Ellyn, Illinois.

Kazio Borutos gimtadienį švenčiame ir mes

BIRUTĖ PŪKELEVIČIŪTĖ

1995 m. sausio 10 d. Vilniuje, Menininkų rūmuose, įvyko Kazio Borutos 90-ųjų gimimo metinių minėjimas, kuriame dalyvavo literatūros bei teatro žmonės ir rašytojo artimieji. Tad norėtumėm ir mes, užjūrio lietuviai, prisijungti prie Kazio Borutos bičiulių rato ir įpinti bent vieną ąžuolo lapą į bendrąjį prisiminimų vainiką. Man buvo ypač malonu sužinoti, kad aktorė Rūta Staliliūnaitė minėjimo metu papasakojo apie Kauno dramos teatre pastatytą „Baltaragio malūno" spektaklį (1966.12.10), kuriame ji vaidino Jurgą. Tad iš kito kranto norėčiau ir aš atsišaukti, nes kiek anksčiau man teko Jurgą vaidinti Montrealio lietuvių dramos teatro inscenizacijoje (1957.3.31).

Rašytojas Kazys Boruta 60-mečio išvakarėse, Vilniuje, 1964 metais.

Algimanto Kunčiaus nuotrauka

Šis spektaklis išeivijoje buvo vienas iš daugiausia pavežiotų po Šiaurės Ameriką vaidinimų, visur pelnęs Kaziui Borutai žiūrovų susižavėjimą ir labai prielankius spaudos atsiliepimus. Turbūt todėl autorius buvo priverstas paskelbti mums „ekskomuniką" — per Vilniaus radiją ir *Tėvynės balso* skiltyse. Esą jis mus kaltina „egzistencinėmis interpretacijomis, reklaminėmis insinuacijomis bei provokacijomis" ir piktinasi mūsų inscenizacija, kurioje faktai yra iškreipti „nacionalistų" naudai.

Vargšas Boruta! Mes juk puikiai žinojom, kad autorius, įvykdęs tai, kas jam buvo įsakyta, širdyje džiaugėsi, jog jo veikalas nukeliavo už jūrų marių ir su tokiu dideliu pasisekimu tenai vaidinamas. Mums šis „iškeikimas" buvo labai svarbus: tai tarsi įprasmino mūsų darbą, nes pirmą sykį Lietuvoje buvo viešai pašnekėta apie išeivių teatro veiklą. Turbūt ir aiškinti nereikia, kad „Baltaragio malūno" nebuvome nei iškreipę, nei pakeitę, tačiau spaudoje kiekviena proga skelbėme, jog dramoje įžiūrime gilią laisvės praradimo simboliką.

1959 metais Montrealyje, RCA Victor studijoje, „Baltaragio malūnas" buvo įrašytas į plokšteles. Tai yra dvisparnis albumas: vaidinimo trukmė — arti dviejų valandų. Šimtas plokštelių buvo vardinės ir numeruotos (šiuo metu tai didelė retenybė). Pirmasis egzempliorius, aišku, buvo pasiųstas Kaziui Borutai, Rašytojų sąjungos adresu, į Vilnių. Netrukus Amerikos lietuvių Nepriklausomybės fondo atstovai užsakė dešimt „Baltaragio malūno" egzempliorių, nurodydami adresatus Lietuvoje. Buvo pridėta ir viena sąlyga: kad albumo vidus būtų baltai išklotas, tik su veikėjų pavardėmis, kad jame nebūtų išspausdinti mūsų komentarai apie laisvės praradimo tragiką. Tai buvo įvykdyta.

Čikagoje gyvenanti autoriaus sesuo Petronėlė Borutaitė Starkienė, su kuria maloniai susirašinėjome, irgi užsakė tokią, baltai išklotą kopiją, ketindama „Baltaragio malūną" įdėti į siuntinį. Iš brolio ji buvo gavusi tik vieną laišką, išsiųstą iš Oslo, kuriame Kazys Boruta prašė nieko jam nerašyti. Suprantama: tuo metu jis jau buvo atkentėjęs bausmę Vorkutoje. Tad namiškiai, susirašinėdami aplinkiniais keliais, laiškuose vadindavo Kazį „Seniu" ir taip nupasakodavo jo vargus ir nelaimes. „Baltaragio malūną" p. Starkienė sakėsi norinti pasiųsti vienturtei Kazio dukrai Eglei — artėjančių jos jungtuvių proga. Autoriaus sesuo su pagrindu baiminosi, ar muitinė tokią siuntą praleis. Savo laiške (11.21.59) ji rašo, kad net pats žodis „malūnas" jau sukelia įtarimų: „Kai Jūs su trupe buvote Čikagoje ir čikagiečiai gėrėjosi Jūsų puikiu pastatymu, aš parašiau po to seseriai perkelta prasme apie malūną, bet, deja, to laiško ji negavo. Supratau, kad nepraleido dėl malūno paminėjimo". Ir vis dėlto pagaliau susilaukėme džiugios žinios, kad „Baltaragio malūnas" Kazį Borutą pasiekė, tik nežinojome, katras egzempliorius: ar autorinis, ar skirtas jo dukrai.

Šia proga reikėtų pažymėti, kad „Baltaragio malūnas" yra pirmasis vaidinimo įrašymas į plokšteles lietuvių dramos teatro istorijoje (šiapus ir anapus vandenyno).

Maždaug po dešimties metų „Baltaragio malūno" fragmentai buvo įrašyti ir Lietuvoje (Rygos gamykla). Plokštelę man atsiuntė dovanų Eglė Borutaitė, per savo tetą, p. Starkienę. Tai yra vienos valandos ir visai kitokio pobūdžio įrašas. Knygos ištraukas skaito aktorė Regina Paliukaitytė. Plokštelės aplanke nenurodyti išleidimo metai, bet iš aktorės aprašе minimų jos vaidmenų galima spėti, kad įrašas buvo išleistas po 1968 metų. Kadangi Kazys Boruta mirė 1965 metais, jam nebuvo tekę šios plokštelės matyti.

O pasakiškas „Baltaragio malūnas", kadaise užkerėjęs visus, kurie turėjo laimės pažinti ir pamilti šią nuostabią knygą, lig šiol sukasi — mūsų širdyse. Knygos žavesys neapčiuopiamas ir žodžiais nenusakomas: tai lyg fantastiškas Udruvės ežeras, užsnūdęs šviesioje prieblandoje, virš kurio spindi vakarinė žvaigždė.

Montrealio Lietuvių dramos teatro 1959 metais įrašyta pirmoji lietuviško vaidinimo plokštelė — Kazio Borutos „Baltaragio malūnas".

R. Kmieliauskaitė — Priimk tai kaip dovaną. Akvarelė, 75 x 55 cm

Iš Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, šiuo metu vykstančios Lietuvos dailininkų parodos „Į svečius, bet pas savus", kuri tęsis iki vasario 19 dienos.

Danguolė Sadūnaitė

*

kai ruduo ateina
ir garsai aptyla . .
ir spalvos dienos
audinyj
pamažu išblunka . .

Jo Veidas man išryškėja . .

*

gera man būti
šalia tavęs . .
kai gyvenimas tavo visas,
tavo būtis:
dienos ir naktys
į Jį atsirėmusios . . .

SAULĖLEIDIS ŽIEMĄ
NAUJOJOJ ANGLIJOJ

visur laukuose —
toks rausvas mėlynumas,
šiandien . .

aišku,
saulėleidis nudažė sniegą
vienu potėpiu . .

Vytautas Mačernis — ieškovas ir ieškomasis

(Atkelta iš 1 psl.)

(Vytautas Kubilius, Alfonsas Nyka-Niliūnas). Tai atrodo prieškarinė Mačernio lyrika, jos labai nedaug. Karo metų įtampa priverčia subjektą atviriau atidengti savo kortas, ir meilė — kaip labiausiai viliojantis potroškis — jau akivaizdžiai pažinimui lygiateisiu partneriu — sušvyti eilėraštyje „O mylimoji, mano slaptas ilgesys":

O, mylimoji, mano slaptas
ilgesys —
Būt vėjo genamam plačiajam
vandenyne,
Kad vėl po daugel netikrų dienų
***Išlipt galėčiau** vėl naujam*
žemyne.
(. . .)
*Ar tu **galėtum** nuramint bangas,*
pakilusias širdy,
*Ar tu **galėtum,** mylimoji?*
(1941)

Meilė taip pat yra vienas pa**grindinių pažinimo** objektų, kurių **visgi bene** svarbiausias — **pastanga pažinti** save, sau įrodyti **savąją vertę. Mačerniškasis** ego **yra esminė prielaida** valingai su**vokti pasaulį, pažinti** meilę ne pa**tiriant altruistinį** aukos ir vienybės su meilės objektu jutimą, bet projektuojant įvairias situacijas, kuriomis siekiama ne išgyventi, bet pažinti meilę kaip žmogaus pasaulio reiškinį. Savojo ego niekur neatsisakoma: visur „aš" iš pradžių pasislėpęs po įvairiomis kaukėmis, o paskui tik „ji". Bet „aš" subjektui yra įdomesnis, prasmingesnis už „ją", tik papildančią subjektą, bet ne padedančią sudaryti lygiaverčių partnerių vienybės iliuziją. Moteris Mačerniui tik dar vienas būdas patirti save, suvokti, kas „aš" daugiau ar mažiau menamo jausmo fone. Tai ne tik įžvelgiama „Vizijose", kur beveik nėra *erotinio* mergaitės simbolio, o tik senolė — sena moteris — iškylanti subjektui kaip vaikystės — prarasto rojaus — ekvivalentas, irgi savaip patvirtinantis mačerniškąjį ego: juk daugiausia šnekama ne apie meilę senolei, bet apie senolės globiančią meilę — tiek subjektą ištikus regėjimui, tiek pasakojimo dabartyje, tiek prisimenant. Taigi *senolė* — vienas pagrindinių idealiojo pasaulio (vaikystės) formantas, kaip ir kūrybos džiaugsmas, per kančią siekiant nemirtingumo. Toks yra Mačernio „Vizijų" subjekto idealas, kurį tvirtina noras įsilieti į darbininkų gretas ir byloti šiais skaidriausiais žodžiais vakarų ir šiaurės gentims:

Ir vienąsyk aš grįšiu vėl į protėvių namus, ant rankų nešdamas karalių gėlę,
O pasitikt išeis išdidžios vakarų ir šiaurės gentys,
Ir jų gražuolės moterys ir aukštos šviesiaplaukės jų mergaitės,
Atėjusios į žemės laiminimo šventę.
(1942)

Mačernio „Vizijų" subjektas yra reikalingas globos, tą įrodo ketvirtoji vizija: senolė apgina jį nuo paukščio šešėlio, pridengusio šviesų džiaugsmą ir svajas. Semantiškai svarbios eilutės:

... ašen ir senolė — dviese —
Palikę buvom saugot ir dabot
namus.

„Namų" dabar iš esmės nebėra, nes nebėra senolės:

Ji sakė man, kad galima svajot, tikėt ir džiaugtis:
Yra pasauly tik jaunystė, saulė ir namai...
O tolimų, nežinomų kraštų klajūnai, tie erdvėj paklydę paukščiai,
Čia žemėj lankosi retai.

Todėl idealusis pasaulis gali būti aptariamas tik būtuoju ar būsimuoju laiku, t.y. ten, kur jo arba jau negalima, arba dar negalima empiriškai suvokus pažinti. *Mergaitės* ir *moterys,* pasirodančios kitose vizijose: mergaitė, skambinanti pietums varpeliais: sapne regėta karalaitė; mergaitės, gėlėmis puošiančios galvas: gražuolės moterys, šypsančios slaptinga šypsena; aukštos šviesiaplaukės mergaitės, einančios pasivaikščioti, — ir vėlei moterys ir mergaitės tos pačios vizijos pabaigoj su tais pačiais epitetais: gražuolės.., aukštos, šviesiaplaukės...

Septynių vizijų atomazga slypi paskutiniosios vizijos paskutinėse eilutėse:

Ir vienąsyk aš grįšiu vėl į protėvių namus ant rankų nešdamas...

„Vizijų" „Pabaiga" — baigiamasis ciklo rėmas, beveik nieko bendro neturįs su poetine fabula. Gal kiek daugiau sietinas su „Įžanga", kurioj sakoma, jog prieš klajoklį vėją „duris užversiu dar tampriau", o pabaigoj subjektas, atvėręs minėtas duris, atranda tik tamsą. Taigi pažinimas arba neįmanomas, arba beprasmis. Paskutinioji strofa, tiesa, teikia kiek optimizmo — tik gyvenant galima prieiti iki „didžiųjų aukštumų". Taip persakius finalą, tampa aišku, jog „Vizijų" ciklas kaip visuma nėra išbaigtas. Vaikystė — prarastasis rojaus pasaulis, dabartis — tamsi ir juoda, prasmė — kančioj ir kūryboj, nors lyg ir pavydima tiems, kas arčiausiai žemės — artojams ir darbininkams, kurių „sielos [. . .] lyg mažų vaikų", t.y. be didžiosios kančios ir pastangos suvokti ir pažinti gyvenimo misteriją. „Vizijose" nėra nei Dievo, nei meilės tiesioginio įvardijimo. Ar atsisakoma Dievo, lieka neaišku. Mirtis, tamsa ir bemaž ideali vaikystė — pagrindinės „Vizijų" plėtros kryptys, liudijančios, jog Mačerniui svarbiausia ne *ką* kalbėti, bet *kaip.*

Avangardinė literatūra sakytum nepalietė Mačernio, bet pastūmė jo kūrybą arčiau Putino, Kiršos, Gustaičio ir Maironio, su kurio konservatyvizmu poetas turi daug bendro — abiems tipiškas vienišojo santykis su minia, pastanga išreikšti aktyvų dvasinį gyvenimą minimaliom išorinėm priemonėm, išlaikant nuolatinį stiprų savimonės centrą. Mačernis nesidomi tipografiniais ar fonologiniais eksperimentais, jam ne tiek svarbu, nenustojant lietuviškumo, išeiti į Europos poeziją iš siaurų parapijos ribų, kiek išreikšti modernaus europiečio dvasią per savo sąmonę, ne atsisakant lietuviškumo, tik jį ribojant. Tipologiškai Mačerniui artimiausias būtų bene Faustas Kirša, kurio poetinė formulė „Aš vienišas žaidžiu" tiktų ir „Vizijų" autoriui, kuris, tiesa, galėtų tarti „Aš vienišas ieškau" ar „Mano žaidimas — paieška". Tačiau Kirša žymiai abstraktesnis, ne tiek dėmesingas poetinei išraiškai. Tuo tarpu Mačernis šiuo požiūriu, lyg dvidešimtojo amžiaus Dantė, dėjo pamatus pokarinei žemininkų kartos literatūrinei kalbai. Ir senovinis lituanocentrizmas yra neįmanomas Mačernio lyrikoje — nei „Sonetuose", nei „Vizijose", kaip ir kategoriškai išsakytas Dievo pagarbinimas ar teigimas. Kiršos žmogus veržias į idealą; Mačernio subjektas irgi, tačiau pastarojo idealas komplikuotesnis, jis formuojasi dioniziškųjų ir apoloniškųjų pradų sankryžoje, jei naudosime heleniškąją simboliką. Tai itin akivaizdu „Sonetuose", kurių judėjimas baigiasi arba viršun, arba apačion:

(Nukelta į 4 psl.)

„Klajojanti pėda" Los Angeles

Pernykščiame Teatro festivaly Čikagoje šis Eduardo Uldukio veikalas pasisekė: gavo kelis „oskarus", gerai paminėtas spaudoje — tuo reikia džiaugtis. Žmonės dirbo, keliavo, vargo... Sakoma, kad „savoje parapijoj" sunkiau pranašu būti... Kaip besistengtum, vis tiek, atsiras kritikų... Bet „Klajojanti pėda" buvo pastatyta ir Los Angeles šių metų sausio 22 dieną, sekmadienį, Šv. Kazimiero parapijos salėje.

Konkursinį Eduardo Uldukio veikalą skaitęs jury komisijos narys Bronys Raila „dainuotinės sakmės" nepeikė, tik sakė, kad sunkiai pastatoma... Mums, neskaičiusiems „Klajojanti pėda" rankraščio, vien iš sceninio įspūdžio nelengva pasakyti, ar tai autentiška mindauginių laikų kovų istorija; jeigu taip, tai nesidžiaugiame senovės lietuvio charakteriu: žiaurūs, klastingi, nevieningi... O gal ne viską gerai supratome? — Skaitytojai-metraštininkei (Ramunei Vitkienei) būtų pravertęs mikrofonas — salė buvo pilna žiūrovų, o ne visi geriausios klausos...

Scenovaizdžiai ir drabužiai (Petro Maželio) gana vaizdžiai perdavė senovinį vaizdą; o drabužiai dar ypač gerai pritaikyti ir pasiūti Emos Dovydaitienės (jai „oskaras" pusiau su Petru Maželiu).

Visa Los Angeles Dramos sambūrio aktorių ir dėjėjų grupė, atrodo, buvc darni, pasidavusi tvirtai režisieriaus Petro Maželio rankai...Haroldas Mockus — Treniotos rolėj — klastingai santūrus; aktorius Juozas Pupius — Algmino rolėj — rodė profesionalumą, savim pasitikintis, ryškus balsas; Vincas Dovydaitis — Vykinto rolėj — pakankamai geras kilmingojo lietuvio vaizdas (nors Dovydaitis būna ypatingai geras paprastų žmonių, ypač senesnių, rolėse); Fredas Prišmantas — Daumanto rolėj — jo balsas kiek per švelnus mūsų įsivaizduojamam klastingam, žiauriam Daumantui... Juozas Raibys — geras Prokopijaus, Polocko bajoro, vaidmeny. Herkus Mantas — gal autoriaus sukurtas neišvaizdžiu didžiojo prūsų kovotojo vaidmeniui; bet aktorius Albertas Bartulis atliko gerai. Šalutiniai vaidmenys — Kryžiuočio (Aloyzas Pečiulis) ir Skarmaliaus (Amandas Ragauskas) — gerai atlikti, bet veikalui daug nepriduoda. Kita Amando Ragausko rolė — Tautgino, Skaidrės mylimojo, atlikta labai gerai. O ypačiai ryškios moterys — skaisčios mergelės, dievams aukotojos: Aistė ir Skaidrė.

Scena iš Los Angeles Dramos sambūrio „Klajojančios pėdos" spektaklio sausio 22 dieną Šv. Kazimiero parapijos salėje, Los Angeles: (iš kairės) Fredas Prišmantas, Vincas Dovydaitis, Haroldas Mockus, Juozas Raibys.

Po spektaklio aktoriai scenoje: (iš kairės) Amandas Ragauskas, Vincas Dovydaitis, Aloyzas Pečiulis, Juozas Pupius, Ema Dovydaitienė, Haroldas Mockus, Veronika Ragauskienė, Juozas Raibys, Fredas Prišmantas, Ramunė Vitkienė, Albertas Bartulis.

V. Stoko nuotraukos

Kunigaikštytė Skaidrė (Ema Dovydaitienė) ryškiai parodė du kunigaikštytės bruožus: išdidumą ir pasiaukojimą (už tėvoniją, atsisakant net didelės Tautgino meilės). Aistė — irgi tragiškas lietuvaitės charakteris, net ryškesnis: iš pradžių drąsi ir išmintinga, net Skaidrę padrąsinanti, vėliau — per skausmus ir tragedijas netekusi proto, bet vis tiek ir klejodama statanti vilties pilis (smėly)... Aistės sunkų vaidmenį pasigėrėtinai atliko Veronika Ragauskienė.

Dvikova kardais nebuvo nei labai įspūdinga, nei gal šiam veikalui būtina.

Scenos padėjėjai: Algimantas Žemaitaitis (apšvietimas), Paulius Jasiukonis (garso įrašas), Vaiva Kurtinaitienė (garso technika) — visi atliko gerai savo paskirtis.

Petras Maželis, įvairiopų talentų ir darbštus režisierius, jau keleri metai sėkmingai vadovauja Los Angeles Dramos sambūriui, pasiekdamas, kad ir su šiuo pastatymu, gerų rezultatų.

O Dramos sambūrio tikri šeimininkai — Vincas ir Ema Dovydaičiai — ir vaidyba, ir lėšomis ir administravimo darbais — ne tik neleidžia „teatrui" gesti, bet jį dar visaip gaivina ir gerina (veikalų konkursais, aktyvumu, bendravimu su Lietuvos teatralais...).

Abu Dovydaičiai už jų atsidavimą teatrinei veiklai bei kūrybai šiemet pakviesti ir įstojo nariais (1995 m. sausio 14 d.) į Los Angeles Dailiųjų menų klubą.

Režisierius Petras Maželis po spektaklio tarė taiklų žodį, neilgą, tik primindamas, kad „Klajojanti pėda" yra Dramos sambūrio 40 metų veiklos pažymėjimo spektaklis; „banketas" bus kovo 19 dieną.

Po spektaklio — daug gėlių ir dar daugiau plojimų.

Taigi, kad ir kai kas pakritikuodami, o dauguma — pagirdami, visi išsiskirstė pasidžiaugę „savuoju teatru".

A. R.

Tauros Underienės tapybos paroda

Šių metų sausio 13 dieną Byron Roche galerijoje, Čikagoje, atvėrė duris keturių tapytojų paroda. Viena iš dailininkių yra Taura Underienė, nebe pirmą kartą rodanti darbus šioje galerijoje. Visi kūriniai atlikti akvarelės technika ir yra įvairių žanrų: nuo realizmo iki abstrakcionizmo ir siurrealizmo.

Veltui bandytum Tauros Underienės kūrinius įsprausti tik į realizmo ar abstrakcionizmo rėmus. Ankstesnieji darbai, pasižymintys nesudėtinga kompozicija, yra realistiški ir siurrealistiški tuo pat metu, tačiau vėlesnieji — abstraktūs.

Pro daugiasluoksnius potėpius — skaidrius ir švelnius, kad galėtum galvoti, jog tai tėra tik vienas teptuko brūkštelėjimas, per lakonišką, neperkrautą kompoziciją, taisyklingai susikertant statmenai ir lenktai linijoms, kur juoda ar tamsiai mėlyna nesipeša su žalia — šiame spalvų ir linijų derinyje gali pamatyti ramybę ir pajusti nerimą. Ir tai nemažiau svarbu negu menininkės sugebėjimas profesionaliai tapyti, neprarasti spalvos gyvybiškumo, užliejus galybę sluoksnių. „Tuo metu, kai mano senelė gyveno drauge su mumis, jos gyvenimas sukosi aplink maldas ir rožes. Aš manau, kad jai turiu dėkoti už duotą mums tikėjimą, kad turime sielas. Jai materialios vertybės nebuvo labai svarbu — ir aš esu dėkinga jai — tai nėra taip svarbu ir man..."

Beveik visų menininkės darbų apimtis nedidelė, greičiau juvelyriškai maža, tačiau monumentali paveikslų kompozicija neleidžia jiems susmulkėti. Taura prisipažįsta: „...dažniausiai aš pasirenku intymią erdvę. Mažesni kūriniai ramina mane ir lyg veda panaudoti juvelyrines priemones".

Patys vėlyviausi Tauros Underienės darbai yra naujas žingsnis menininkės kūryboje. Jie skiriasi nuo ankstyvesniųjų savo abstrakčia kompozicija ir spalvine gama, kuri yra gilesnė ir tamsesnė.

Malonu matyti kaitą menininkės darbuose, galima pajusti, kad ji yra kelyje: ieškojimų, nežinomybės ir atradimų. „Kas aš esu ir tai, kad aš tapau, priklauso nuo poreikio padaryti kažką daugiau, esant man čia..."

Nora Aušrienė

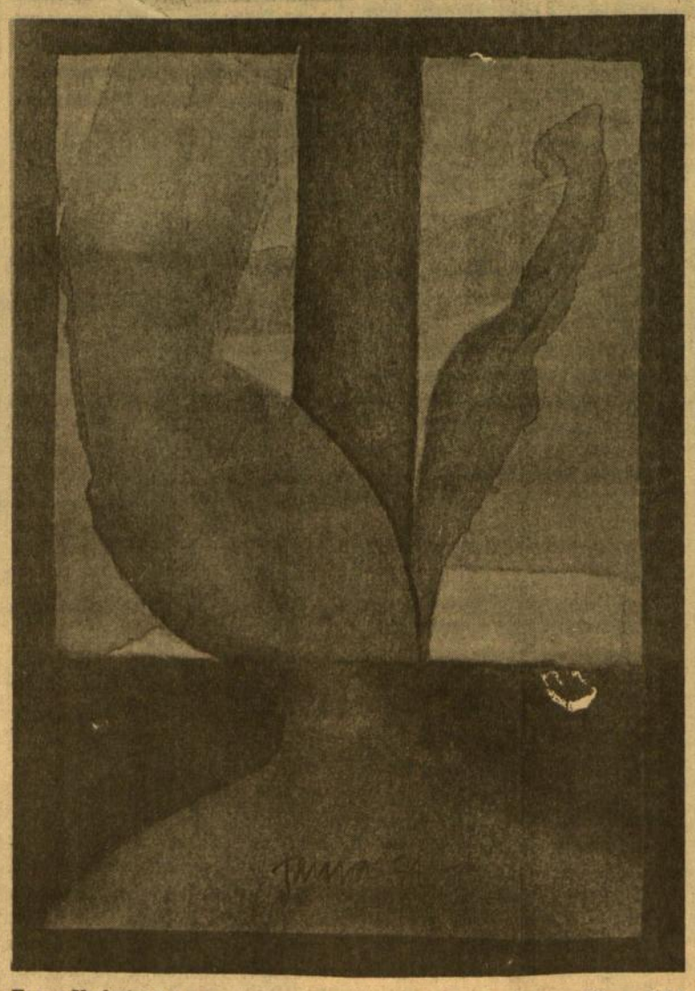

Taura Underienė

Glory, 1994
Akvarelė, 4½ x 3"

Tikyba Lietuvos mokyklose

(Atkelta iš 2 psl.)

tus kursus ir kasmet gautų Bažnyčios patvirtinimą mokyklose dėstyti tikybą, palengva kelia tikybos mokytojų kokybę ir išsijoja netinkamus. Vyskupijų katechetikos centruose katechetams rengiami susirinkimai, rekolekcijos, seminarai ir panašiai gilina jų religinį sąmoningumą.

Opiausios auklėjimo problemos

Nuoširdžiai ir iš asmeniško įsitikinimo dėstantys tikybos mokytojai gana aiškiai suvokia šiuolaikines tautos religingumo problemas. Viena mokytoja jas taip apibūdina: „Mano manymu, opiausios šiuolaikinio auklėjimo problemos yra šios: žmonių abejingumas — netikėjimas ir nenoras tikėti. Skaudžiausia, kad savo netikėjimu tėvai traumuoja vaikus, to net nesuvokdami. Vaikui sunku pasirinkti ko klausyti: tikybos mokytojo ar tėvų. O dar prie viso to prisideda sektantai, kurie irgi savo ruožtu stengiasi vaikus patraukti savo pusėn..."

Kita mokytoja taip mato esamą padėtį: „Po ilgų aktyvios, prievartinės ateizacijos metų, staiga viskas apsisuko į priešingą pusę. Grįžtame prie paniekintų vertybių... visur kalbama apie Dievą. Mažiems vaikams tai priimtina ir suprantama. Tačiau paaugliai ir jaunimas, negavęs tikėjimo pagrindų vaikystėje, sunkiai priima tikėjimo tiesas. Nors daugelis domisi, lanko tikybos pamokas, nori sužinoti, bet mažai kas nori gyventi, kaip reikalauja Kristus... Ir dabar dažnai girdime, kaip iš tribūnų ir televizijos ekranų politikai ir visuomenės veikėjai cituoja Evangeliją, imdami citatas be konteksto ir jas interpretuodami kaip kam patinka".

Tikybos mokytojų sąmoningumas ir ištvermė ilgainiui neš gerų vaisių net ir esamoje dvasinėje dykumoje. Anot vienos ryžtingos mokytojos: „Dėl religinių vertybių tapimo *vidine* moksleivio pozicija kyla nemažai aktualių problemų — psichologinių, pedagoginių, socialinių. Iš jų šios būtų išskirtinos: kaip sužadinti dabartinių moksleivių teigiamą požiūrį į religines vertybes; kaip padaryti, kad jos taptų jam svarbios ir reikšmingos. Mūsų, tikybos mokytojų, užduotis rasti būdus kaip padidinti mokinių emocinį imlumą, kad jie neliktų abejingi... Šios problemos siejasi ir su bendromis pedagoginėmis problemomis: visos mokyklos humanizacija, demokratizacija ir atsinaujinimu... Čia turi reikšmės ir tautos socialinės problemos: visuomenės, mokinių tėvų ir pedagogų bei kitose visuomenės sluoksniuose vyraujantis abejingumas religijai, nesiorientavimas religiniuose dalykuose bei žemas dorovingumas apskritai. Iškyla problema: kaip pakeisti konkrečios mokyklos, šeimos dvasią; kaip sudvasinti kiekvienos mokyklos, šeimos ir pagaliau mūsų visuomenės gyvenimą..."

Tie beveik du tūkstančiai tikybos mokytojų, kurie jau šiais mokslo metais stovi prieš savo klases pradžios bei vidurinėse mokyklose, jau sėja gerąją ateities sėklą. O retsykiais ta ateitis ir dabar sušvinta ryškiu spinduliu: kai Nemuno ir Neries santakoje Kaune, kur šv. Mišias aukojo popiežius Jonas Paulius II, 800 vaikų drauge gieda, meldžiasi, priima šventąją Komuniją. Kai iš mažųjų lūpų girdi mielas, jų pačių sukurtas maldas, žinai, kad ne viskas prarasta ir kad dabar, kaip anuomet, Dievas mažutėliams pirmiausia atskleidžia savo karalystės paslaptis.

Juk pats Dievas negali nenusišypsoti, išgirdęs tokią vaiko maldą;

Dėkoju Tau, Dieve, už saulę.
Meldžiu, kad būtume sveiki, geri
Ir klausytume tėvelių.
Dieve, prašau Tavęs, kad nebūtų piktadarių,
kad jie pradėtų melstis rytą ir vakarą. Amen.

Ir mūsų suaugusių tikėjimą atgaivina viltingas vaiko širdies šauksmas:

Aš, Viešpatie, labai Tave myliu!
Ačiū, kad atleidi kaltes ir prašau Tave,
kad visas pasaulis Tavimi tikėtų.
Prašau, kad nebūtų karo.
Apsaugok visą Lietuvą,
padėk mums tapti Tavo vaikais
ir duok mums duonos kasdieninės. Amen.

Ž. Liugailaitė

Kryžiai
Ofortas, 48 x 28 cm

Iš Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, šiuo metu vykstančios Lietuvos dailininkų parodos „Į svečius, bet pas savus", kuri tęsis iki vasario 19 dienos.

Vytautas Mačernis — ieškovas ir ieškomasis

(Atkelta iš 3 psl.)

(...) į tamsą žaibas skelia
Ir nušviečia didžią gyvenimo šviesa
Slaptus kentėjimus ir kelią vingų,
Atvedusį sostan kalnų didingų.

Apoloniškojo (sapno) ir dioniziškojo (svaigulio) prado dvilypumas labai svarbus Mačernio lyrikoje. Ten iš esmės dominuojant apoloniškajam pradui, t.y., kuriama, vaizduotės galiomis, racionalios valios įstatymais valdomą meno pasaulį, priklausantį individui. Priminsiu: Apolonas siekia nuraminti atskiras būtybes, reikalaudamas pažinti save ir būti saikingam, nubrėždamas tarp jų ribas ir nuolatos primindamas apie jas kaip apie švenčiausius pasaulio įstatymus. Antra vertus, Mačernio nuolat siekiama atsikratyti apoloniškojo racionalumo svaigulingoj dioniziškoj tikrovėj, svaiguly, užsimiršime, kuriame atskiras individas jau nieko nebereiškia, nes įveikus individuacijos rėmus kiekvienas išgyvena ne kankinantį savo vienišo individualumo suvokimą, bet svaigią visų pasaulio objektų vienovę, vienatį su slapčiausia pasaulio esme. Tos vienovės išgyvenimo-pažinimo „Vizijose" siekia ir mačerniškasis subjektas (penktoji „Vizija"). Siekiama jungties su darbininkais, t.y. dvasiškai tolimais žmonėmis, bet tai ne valinga pastanga, kiek nesąmoningas visavienybės geismas. Mačernio subjektas planingai nerealizuoja nė vieno prado (vargu, ar tai apskritai yra įmanoma), jam svarbiau identifikuoti ir išlaisvinti savo kūrybos proveržį, siekiant įtikinti save ir publiką, kad niekas nėra pažinus, o tik siektinas pažinimo: „Gyvenimas tik geidžiamas apsigavimas" (LX sonetas). Todėl belieka eiti ir eiti „klausimo keliu", neužsidarant atsakymo erdvėj: juk pažinti iki galo Mačernio subjektui reikštų dvasiškai mirti.

* 1994 m. spalio 7 d. sukako lygiai penkiasdešimt metų nuo Vytauto Mačernio žūties. Tai liūdnai sukakčiai ir skirtas šis tekstas. —**J. K.**

ATITAISYMAI

Sausio 28 dienos *Draugo* kultūriniame priede, Juozo Kojelio rašinyje „Pranašas savo krašte: Bernardo Brazdžionio literatūrinio darbo 70-mečio paminėjimas" buvo išleista dalelė teksto: „Prelatas Jonas Kučingis, Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos kūrėjas, nutiesė paralelę tarp vyskupo Motiejaus Valančiaus, prelato Jono Mačiulio-Maironio ir poeto Bernardo Brazdžionio, kurie pačiais grėsmingiausiais Lietuvai laikais iškilo kaip natūralūs, Dievo siųsti tautos vadai. Jų žodis negandų dienomis orientavo lietuvių tautą".

Tame pačiame numeryje Petro Melniko Gerhard L. Weinberg knygos *A World at Arms* recenzijoje, antroje skiltyje, sakinyje, prasidedančiame: „Nežinojom ir gal dar nežinom, kad Švedija gausiai padėjo Vokietijai metalais, mašinų dalim, skolino, visa tai net nuveždama į Vokietijos uostus; Šveicarija — mašinų dalim, ginklais", toliau turi būti: „Ispanija [ne Japonija, kaip buvo išspausdinta] ir Portugalija — metalais; Turkija — chromu, oda".

Autorius ir skaitytojus už šias klaidas atsiprašome.